

KREDITO UNIJŲ SEKTORIAUS STIPRINIMAS

(Atsakymai į Lietuvos banko viešai diskusijai pateikto dokumento klausimus)

Įvadas

Lietuvos bankas (LB) neseniai viešai diskusijai pateikė dokumentą „Kredito unijų sektoriaus stiprinimas“, kuriame išdėstė savo požiūrį į kredito unijų sektorių, jame kylančias problemas bei ateities perspektyvas. Nėra abejonių, kad tai labai reikalingas darbas visų pirma todėl, kad jis paskatins diskusijas dėl svarbios Lietuvos finansų sistemos dalies vystymosi krypčių ir galimybių. LB atkreipia dėmesį į kredito unijų sistemos silpnąsias vietas, pagrindinį dėmesį skirdamas nepakankamam kredito unijų kapitalizavimui, nepatenkinamai jų turto kokybei bei vangiam pajininkų dalyvavimui kredito unijų valdyme.

Lietuvos centrinės kredito unijos (LCKU), Asociacijos Lietuvos kredito unijos (ALKU) ir kredito unijų atstovų sudaryta darbo grupė rengia išsamų dokumentą, kuriame pateiks savo įžvalgas apie kredito unijų sistemos vystymosi pagrindinius principus ir perspektyvas Lietuvoje. Kadangi tokios svarbos dokumento parengimui, kuriame nagrinėjami strateginiai kredito unijų sektoriaus ateities klausimai, bei suderinimui su LKU sistemoje veikiančiomis kredito unijomis, mūsų nuomone, buvo skirta nepakankamai laiko (pirminis dokumento pristatymas kredito unijų diskusijoms planuojamas ALKU visuotinio narių susirinkimo metu š.m. gegužės 2 d.), visiškai užbaigtą dokumentą planuojame pateikti ne vėliau kaip iki š.m. gegužės 16 d.

Šiame dokumente pateikiame glaustus atsakymus į LB iškeltus klausimus viešai diskusijai, kurie iš esmės atspindi kredito unijų požiūrį į kooperatinių finansinių institucijų raidos perspektyvas ir gali būti vertinami kaip minėto išsamaus dokumento reziumė. Iš šių atsakymų matyti, kad nepaisant kai kurių skirtumų, požiūriai į kredito unijų sistemos problemas bei į jos raidos principus ir tikslus yra pakankamai artimi. Todėl esame įsitikinę, kad vėlesnės diskusijos tiek tarp unijų sistemos dalyvių, tiek ir su LB sudarys sąlygas parengti tokį kredito unijų vystymosi modelį, kuris garantuos tvarią kooperatinių finansų plėtrą.

Kredito unijų, pateikusių savarankišką nuomonę dėl LB dokumente pateiktų klausimų, atsakymų suvestinę pateikiame 1 priede.

Atsakymai į LB klausimus

1. Kodėl svarbu, kad Lietuvoje būtų būtent kooperatiniais pagrindais veikiančių kredito įstaigų? Koks jų vaidmuo Lietuvos finansų sistemoje, kuo jis išskirtinis?

Kooperatinės kredito įstaigos, kartu su kitų formų kooperatyvais, yra integrali socialinės ekonomikos dalis, prisidedanti prie šalies ekonominės gerovės kūrimo, skatinanti *entrepreneriškumą* ir visuomenės bendruomeniškumą (*Commission of the European Communities, 2001; Draperi, 2006; kt.*).

Jau 2001 m. Jungtinių Tautų (JT) rezoliucijoje (nr. 56/114) nacionalinės vyriausybės buvo skatinamos palengvinti kooperatyvų vystymąsi lygiomis teisėmis su kitų formų įmonėmis siekiant visiškai išnaudoti kooperatinių įmonių potencialą ir jų indėlį. JT pripažindamos kooperatyvų vaidmenį bei įtaką socialinei ir ekonominei šalių plėtrai, ypač mažinant skurdą ir kuriant darbo vietas bei skatinant socialinę integraciją, 2012 m. paskelbė Tarptautiniais kooperatyvų metais (rez. nr. 64/136). Šia iniciatyva buvo siekiama atkreipti viso pasaulio dėmesį į kooperatyvų svarbą ir dar kartą paskatinti imtis priemonių, įtakojančių kooperatyvų

plėtrą. JT Generalinio Sekretoriaus 2011 m. ataskaitoje pažymima, kad finansiniai kooperatyvai, tokie kaip kredito unijos, taupymo ir kredito kooperatyvai bei kooperatiniai bankai atlieka svarbų vaidmenį finansinių paslaugų sektoriuje, teikdami „nariams lengvai pasiekiamas finansines paslaugas mažomis kainomis“.

Lietuvos kredito unijų nariais per beveik 20 veiklos metų tapo virš 150 tūkstančių Lietuvos gyventojų ir verslo subjektų, o kredito unijų turtas išaugo iki 2,1 mlrd. litų ir, 2014 m. sausio 1 d. duomenimis, sudarė 2,8 proc. bankų sistemos turto. Kredito unijų vaidmuo mūsų šalyje nuolat auga, ypač nutolusiuose nuo miestų regionuose, kur dažnai kredito unijos lieka vienintelės, finansines paslaugas teikiančios kredito įstaigos. Būdamos arčiau gyventojų ir gerai pažindamos jų poreikius, kredito unijos gali teikti paslaugas savo nariams geriausiomis sąlygomis. Dažnai, ypač krizės laikotarpiais, kredito unijos lieka vienintelis paskolų šaltinis žemės ūkiui bei smulkiam ir vidutiniam verslui.

2. Ar pritariate siūlymui, kad kredito unijos turėtų nedelsiant stiprinti kapitalą, didžiąją tvaraus kapitalo dalį kaupdamos iš uždirbto pelno?

Taip, pritariame šiam Lietuvos banko siūlymui. Darbo grupės nuomone, Kredito unijų įstatyme turėtų būti numatyta, kad ne mažiau kaip 90 proc. uždirbto pelno privalomai būtų pervedama į kredito unijos rezervus iki tol, kol kredito unijos tvarus kapitalas nesudarys 80 proc. viso kapitalo.

3. Ar pritariate siūlomai kintamosios grąžos indėlio idėjai?

Griežtai nesutinkame su šiuo Lietuvos banko siūlymu. Šiuo metu egzistuojančioje itin mažų palūkanų aplinkoje ir esant mažam kredito unijų pelningumui, siūlomos palūkanos *de facto* būtų nulinės. Akivaizdu, kad tai suvokdami, indėlininkai trauktųsi iš kredito unijų, o jos prarastų pagrindinį finansavimosi šaltinį.

Kita vertus, neatmetame galimybės, kad kintamos grąžos indėliai gali būti siūlomi kaip vienas iš daugelio investavimo produktų, tačiau kategoriškai nesutinkame su bet kokių privalomų tokių indėlių įsigijimu nariui ar privalomomis tokių indėlių proporcijomis bendrame kredito unijos indėlių portfelyje.

4. Kaip kitaip kredito unijos galėtų sukaupti pakankamai tvarią, leidžiančią padengti nuostolius, kapitalo atsargą?

Darbo grupės nuomone, kaip efektyviomis tvaraus kapitalo didinimo priemonėmis kredito unijose galėtų būti:

- a) Negrąžinami pagrindiniai pajai (numatoma tik perleidimo galimybė kitam nariui), pagrindinis pajus naujiems nariams didinamas iki 175 Lt (50 eur);
- b) Nemažiau kaip 90 proc. pelno privalomai atskaitoma į rezervus iki tol, kol kredito unijos tvarus kapitalas nesudarys 80 proc. viso kapitalo;
- c) Įvedami privilegijuoti pajai, už kuriuos būtų mokami fiksuoti dividendai, tačiau jie taip pat būtų negrąžintini, tik su perleidimo galimybe;
- d) Padidinti įkainiai už paslaugas bei optimizuotos operacinės išlaidos, taip užtikrinant minimalų kredito unijų veiklos pelningumą.

5. Ar palaikote pasiūlymą didinti kredito unijų patiriamų palūkanų sąnaudų valdymo galimybes bei didinti aktyvesnį narių įsitraukimą į valdymą, subalansuojant kintamosios grąžos indėlių ir kitų finansavimosi priemonių santykį?

Nepalaikome ir nemanome, kad tai būtų efektyvi aktyvaus įsitraukimo į kredito unijų valdymą priemonė. Mūsų nuomone, tai būtų labiau motyvuojanti priemonė nedalyvauti kredito unijų veikloje nei aktyviai įsitraukti į kredito unijos veiklą. Šio privalomo produkto neigiamos pasekmės kredito unijų veiklai plačiau aptartos prie atsakymo į 3 klausimą.

6. Gal matote kitų efektyvių priemonių, kaip sumažinti indėlių palūkanų našta kredito unijų veiklos pelningumui ir paskatinti aktyvesnį narių įsitraukimą į unijos valdymą?

Manome, kad indėlių palūkanų našta kredito unijų veiklos pelningumui būtų veiksmingai mažinama vykdant protingą kainodarą, kurioje derinamos indėlių ir paskolų palūkanos, bei reikšmingai didinant nepalūkanines pajamas.

Aktyvaus narių dalyvavimo kredito unijų veikloje problemos aktualios ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje. Kaip kelios iš priemonių, skatinančios aktyvesnį įsitraukimą į kredito unijų valdymą, galėtų būti šios:

- a) Labiau išnaudojamos kredito unijų veiklos viešinimo vietinėse bendruomenėse galimybės tam, kad bendruomenių nariai aiškiai suprastų kredito unijų naudą jų bendruomenei;
- b) Kredito unijų narių finansinis švietimas tam, kad kredito unijos nariai suprastų pagrindinius kredito unijos finansinius rodiklius ir galėtų efektyviai kontroliuoti kredito unijos veiklą;
- c) Labiau išnaudojamos išankstinio balsavimo galimybės;
- d) Kredito unijų įstatyme numatyta ir įdiegta elektroninio balsavimo galimybė;
- e) Paminėsime ir kitus tarptautinėje praktikoje naudojamus narių įtraukimo į veiklą būdus, pvz., visuotinių narių susirinkimo išskaidymą į kelis renginius tą pačią dieną bendruomenėse (Italija, Prancūzija), visuotinio narių susirinkimo dieną organizuoti atvirų durų dienų renginius numatant galimybę nariui pareikšti nuomonę visos dienos eigoje (Prancūzija). Be to, tarptautinėje praktikoje naudojami ir tokie narių įtraukimo būdai, kurie leidžia su nariais bendrauti efektyviau ir dažniau nei vieną kartą metuose susirinkimo dieną, pvz., patariamąsios narių tarybos Nyderlanduose arba teminiai susirinkimai su nariais Prancūzijoje.

7. Ar palaikote siūlymą kredito unijoms jungtis į kooperatinius bankus?

Ne, nepritariame Lietuvos banko pasiūlymui dėl šių priežasčių:

- a) Smulkūs kooperatiniai bankai bus finansiškai silpni, nes savaime suprantama, kad finansiškai silpnos kredito unijos neturės pinigų įkurti stiprius bankus, o todėl gali pasikartoti 1995–1996 m. situacija su masiniais bankų bankrotais.
- b) Lietuvos įdiegtas Desjardins tipo kredito unijų veiklos modelis (pirmame lygyje veikiančios kredito unijos, o antrame lygyje – Lietuvos centrinė kredito unija) dar neišsėmė savo galimybių ir, mūsų nuomone, gali užtikrinti tvaresnį kredito unijų funkcionavimą negu smulkūs paskirai veikiantys kooperatiniai bankai.
- c) Per daug suabsoliutinami kooperatinių bankų skirtumai prieš kredito unijas, nes tai ne koncepcinis, o labiau istorinis sąvokų (kredito unija/ kooperatinis bankas) bei pačių kooperatinių kredito įstaigų vystymosi rezultatas. Kita vertus, jau dabar veikianti LCKU *de facto* atlieka kai kurias kooperatinio banko funkcijas.
- d) Kryžminių garantijų sistemą ir kredito unijų tarpusavio atsakomybę, užtikrinančia sisteminių kredito unijų apsaugą nuo bankroto galima sukurti ir dabartinės LCKU rėmuose.
- e) Kartu su šiuo Lietuvos banko siūlymu taip pat pateikiama idėja, kad 100 000 eurų indėlių draudimo apsauga galėtų visiems vieno asmens kooperatiniame banke laikomiems indėliams, o ne indėliams, laikomiems kiekvienoje kooperatinio banko unijoje. Darbo grupės nuomone, toks siūlymas nepagrįstai ribotų konkurenciją ir didintų nepasitikėjimą kredito unijomis.

8. Ar pritariate nurodytam kooperatinio banko veiklos principui, užtikrinančiam visišką jo narių (kredito unijų) savitarpio finansinę atsakomybę?

Taip, pritariame šiam principui. Savo pasiūlymus dėl kryžminių garantijų schemos, kurie iš esmės sutampa su šio klausimo paaiškinimuose iškeltoms idėjoms, pateiksime minėtame išsamiaame dokumente. Kita vertus, kaip jau ir minėjome aukščiau, kredito unijų finansinė savitarpio atsakomybė arba kryžminių garantijų schema gali būti įgyvendinta nesteigiant kooperatinių bankų, o šias idėjas realizuojant per kredito unijų įkurtą antro lygio instituciją - LCKU.

9. Kokių matote kitų būdų, leidžiančių užtikrinti efektyvų į kooperatinius bankus nesijungiančių kredito unijų valdymą, stipresnę unijų tarpusavio pagalbą ir efektyvesnę rizikos pasidalijimą?

Darbo grupės nuomone, efektyvi tarpusavio pagalba ir rizikos pasidalijamas dabartiniame kredito unijų sektoriuje gali būti realizuoti tik per narystę LCKU bei įdiegtą kryžminių garantijų sistemą (įskaitant ir stabilizacijos fondą). Be to, kaip viena iš greitų kapitalo didinimo priemonių, didinantį finansinį kredito unijų atsparumą, yra siūlomas paskirų kredito unijų stambėjimas jungimosi būdu.

10. Kokiomis priemonėmis dar pasiūlytumėte sustiprinti kredito unijų valdymo ir vidaus kontrolės sistemą?

Darbo grupės nuomone, šios priemonės padėtų sustiprinti kredito unijų valdymo ir vidaus kontrolės sistemą:

- a) Kredito unijoms stambėjant jungimosi būdu, jos taptų finansiškai stipresnės ir pajėgios įdarbinti aukštesnio lygio profesionalus, ypač rizikos valdymo srityje.
- b) Centralizuotų paslaugų plėtra per LCKU (pvz., kredito unijų vertybinių popierių valdymas, IT paslaugų plėtra, mokėjimų vykdymas per LCKU, įvedus eurą, LCKU hipotekos įstaiga ir pan.).
- c) Stiprinama ir keičiama dabar LCKU vykdoma kredito unijų priežiūra, daugiausiai dėmesio kreipiant į jos prevencinę ir konsultacinę funkciją.

PRIDEDAMA: Kredito unijų atsakymai į Lietuvos banko viešai diskusijai pateiktus klausimus.

Asociacijos Lietuvos kredito unijos

Administracijos vadovas

Ramūnas Stonkus

Lietuvos centrinės kredito unijos

Administracijos vadovas

Fortunatas Dirginčius